

Asia: VN/18505/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle digitaalista henkilöllisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi

Kommentit esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista yleisesti

Kommentit yleisesti esityksen tavoitteista ja ehdotetuista ratkaisuista

Sähköinen henkilökortti tukee EU:n missiota ihmisten, työn ja yritysten vapaasta liikkuvuudesta. Digitaalisen henkilökortin käyttöönottoon liittyy kuitenkin ristiriitaisia kysymyksiä, sillä digi-ID tulee pankkitunnusten, varmennekortin ja mobiilivarmenteen rinnalle neljänneksi tunnistustavaksi. Päällimmäiseksi nousee huoli kansalaisten valmiudesta itsehallittuun digi-identiteettiin. Käyttöönotto toisaalta monipuolistaa mahdollisuutta osoittaa henkilöllisyytensä, mutta toisaalta vaatii valtionhallinnon voimakasta tukea ja opastusta, jotta kansalaiset selviytyvät tästä. Sähköinen tunistusväline on monin tavoin kannatettava aloite, mutta siihen sisältyy joitakin kriittisiä kohtia, jotka on syytä huomioida lainsäädäntötyössä.

Kun julkishallinnossa kehitetään digitaalisia ratkaisuja, otetaan samalla vahvasti kantaa siihen, millaista tulevaisuuden yhteiskuntaa halutaan rakentaa. Siksi teknologian haltuun ottamista koskevissa kysymyksissä tarvitaan selkeitä eettisiä näkemyksiä, joiden perusteella teknologian päämäärät voidaan valita. Suomen kansallisen digitaalisen tahtotilan 2030 mukaisesti Suomen digitaalista kehitystä ohjaavia arvoja ovat sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys, luottamus, digivihreä siirtymä, reilu ja vastuullinen datan hyödyntäminen, sekä digitaalinen osallisuus ja yhdenvertaisuus (ketään ei jätetä jälkeen). Suomalaisten digitaaliset oikeudet kattavat mm. mahdollisuuden hallita omia tietoja.

Erilaisia eettisiä koodistoja on luotu mm. turvaamaan digiteknologian käytön kohteena olevien henkilöiden asema ja oikeudet. Eettiseksi koodiksi koottuna arvot ja periaatteet asettavat tavoitteen välttää toiminnan negatiivisia seurauksia ja tavoitella positiivisia, ja niiden tarkastelun ajatellaan lisäävän sovelluksen hyväksyttävyyttä ja soveltuvuutta käyttötarkoitukseensa. Esimerkiksi Euroopan komission riippumaton, korkean tason tekoälyä käsittelevä asiantuntijaryhmä (AI HLEG) ilmoittaa julkaisemansa Ethics Guidelines for Trustworthy AI (AI HLEG 2019) -asiakirjan eettiseksi tarkoitukseksi "varmistaa perusoikeuksien, periaatteiden ja arvojen kunnioittaminen kehitettäessä tekoälyn käyttöönottoa ja käyttöä".

Kommentit digitaalisesta henkilöllisyystodistuksesta

Seuraavassa on koottu huomioita digitaalisesta henkilöllisyydestä jaoteltuina eettisten arvojen kokonaisuuksiin. Eettiset arvot perustuvat meneillään olevan ETAIROS-tutkimushankkeen tutkijatyöhön. ETAIROS on Suomen Akatemian Strategisen Neuvoston rahoittama hanke, jossa tutkitaan tekoälyn etiikkaa.

Osallisuus, kattavuus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, ihmisarvo ja loukkaamattomuus

- Digitaalinen henkilöllisyys selkiyttäisi sähköistä tunnistamista myös ulkomaalaisille
- Luonnollisen henkilön tunnistusväline mahdollistaisi tunnistautumistoiminnan viranomaistoiminnoissa myös henkilölle, joka ei halua käyttää älylaitteita
- Palvelun myötä etäpalvelut tulevat mahdollisiksi entistä paremmin ja palvelujen avaaminen omilla nimillä helpottuu.

Refleksiivisyys, itsemääräämisoikeus, saavutettavuus

- Digitaalinen henkilöllisyys lisäisi henkilön itsemääräämisoikeutta, koska henkilö voisi itse hallinnoida henkilötietojaan ja määrittää sitä kuka saa nähdä niitä.
- Digitaalisessa henkilöllisyydessä tulisi huomioida aisti-, muisti- ja liikerajoitteisten ihmisten kyvykkyys käyttää digitaalista henkilöllisyyttä, esimerkiksi silloin jos henkilöllisyyden osoittaminen vaatii sormenjäljen lisäksi PIN-koodin muistamisen tai näppäilemisen.

Hallinto, läpinäkyvyys, avoimuus, ennakoivuus, tiede ja koulutus, julkinen sitoutuminen

- Yhteiskunnan voimakkaan ohjauksen ja tukijärjestelmien tarve: tulee huolehtia siitä, että kansalaiset ymmärtävät mistä on kyse ja osaavat käyttää palvelua.
- Vaihtoehtoisuus: tulee voida varmistaa henkilöllisyyden osoittamisen mahdollisuus, jos digitaalinen järjestelmä pettää tai henkilö ei voi/osaa/halua käyttää järjestelmää.
- Digitaalinen henkilöllisyys tulisi olla pysyväisluonteinen yhteiskunnallinen toiminto, ei sidottu esimerkiksi pankkien tai muiden yksityisten toimijoiden toimintaan.

Yksityisyyden suoja, kunnioitus

- Digitaalinen henkilöllisyys -palvelu mahdollistaa yksityisyyden kunnioittamisen ja suojaamisen nykyisiä järjestelmiä luotettavammin, jos tietoturvallisuus on hallinnassa.

Teknologian luotettavuus

- Tietoturvallisuus huomioitava
- Hybriditurvallisuus: ennakoitava mahdolliset tulevat väärinkäytökset tiedolla vaikuttamisen osalta
- Saavutettavuuden varmistaminen myös aisti-, muisti- ja liikerajoitteisille ihmisille

Kommentit ulkomaalaisen digitaalisesta asiointivälineestä

-

Kommentit luonnollisen henkilön tunnistusvälineestä

-

Kommentit ehdotetusta toimintamallista ja viranomaisten tehtävistä palveluiden tuottajina

-

Esitysluonnokseen sisältyvät säädösehdotukset ja niiden perustelut

Kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta sekä esitetystä sääntelystä yleisesti

-

Kommentit ehdotuksesta Digi- ja väestötietoviraston digitaalisen henkilöllisyyden palveluista annettavaksi laiksi

-

Kommentit ehdotuksesta digitaalisesta henkilöllisyystodistuksesta annettavaksi laiksi

-

Kommentit muuhun ehdotettavaan lainsäädäntöön

-

Kommentit henkilötietojen käsittelyä koskevista sääntelyratkaisuksista sekä tietosuojaa koskevista kysymyksistä

-

Kommentit esityksen perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevista kysymyksistä

-

Kommentit esityksessä esitetystä alustavasta kilpailuoikeudellisesta arviosta

-

Kommentit muista esitykseen ja sen valmisteluun liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä

-

Vaikutusten arviointi

Kommentit vaikutusten arvioinnista yleisesti

-

Kommentit taloudellisista vaikutuksista

-

Kommentit vaikutuksista viranomaisten toimintaan

-

Kommentit muista yhteiskunnallisista vaikutuksista ja ympäristövaikutuksista

-

Millaisia vaikutuksia ehdotetulla sääntelyllä olisi oman organisaationne tai toimialanne näkökulmasta?

-

Kohdennetut kysymykset vaikutusten arvioinnin tarkentamiseksi jatkovalmistelun aikana (lausunnonantaja voi valita itselleen soveltuvat teemat)

Julkishallinnon toimijoita pyydetään arvioimaan, millaisia määrärahaveikutuksia (esimerkiksi järjestelmäkustannuksia tai henkilöstökustannuksia) esitetyllä lainsäädännöllä ja ratkaisulla arvioidaan olevan organisaatiossa sekä ottamaan kantaa ovatko muutokset hoidettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa vai vaativatko ne lisämäärärahoja.

-

Kiellettyä valtiontukea ja kilpailuneutraaliteettia koskevia kysymyksiä on käsitelty valmistelun aikana, mutta näitä kysymyksiä ei ole kyetty arvioimaan tyhjentävästi. Miten arvioisitte näitä kysymyksiä ja miltä osin esitettyä arviota olisi erityisesti tarkennettava? Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksilla olevan kilpailulle sekä olemassa olevien että tulevaisuudessa kehittyvien palveluiden näkökulmasta?

-

Vastaavatko suunnitellut ratkaisut asiointipalveluiden tarpeeseen?

-

Miten arvioitte ehdotusten vaikuttavan tunnistuksen hyödyntäjien toimintaan, esimerkiksi asiointipalveluiden tarjoajiin? Onko ehdotuksella vaikutuksia esimerkiksi sähköisen tunnistamisen käyttöön, liiketoiminnan kannattavuuteen tai investointien tarpeeseen?

-

Millaisia teknisiä toteutuksia tai hankintoja digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen hyödyntäminen osaltanne tai toimialallanne edellyttäisi sähköisessä ja/tai käyntiasioinnissa? Miten tämä vertautuu tunnistuspalveluiden ostoon luottamusverkoston toimijoilta?

-

Mitä vaikutuksia digitaalisen henkilöllisyystodistuksen ja/tai ulkomaalaisen digitaalisen asiointivälineen tarjoamisella yksityisen sektorin käyttöön on nykyiseen tunnistuspalveluiden hankintaan luottamusverkoston palveluntarjoajilta?

-

Onko esityksellä vaikutuksia uusien yksityisen sektorin tunnistusvälineiden tai -palveluiden tarjonnan syntymiseen luottamusverkostossa tai sen ulkopuolella?

-

Millä tavoin arvioitte esitettyjen ratkaisujen vaikuttavan nykyisten vahvan sähköisen tunnistamisen palveluntarjoajien liiketoimintaan? Onko tähän vaikutusta sillä, missä määrin ja kuinka kauan palveluntarjoajille maksettaisiin tunnistustapahtumista julkisen sektorin palveluihin tai sillä, onko digitaalinen henkilöllisyystodistus luottamusverkostotoimijoiden hyödynnettävissä maksutta?

-

Millä tavoin arvioitte ehdotusten vaikuttavan ulkomaisiin yrityksiin ja asiointipalveluihin?

-

Miten esitetyt ratkaisut ja ehdotettava sääntely vastaavat erityisryhmien tarpeisiin erilaisissa asiointitilanteissa? Onko yhdenvertaisuus otettu riittävästi huomioon?

-

Arvioitteko, että hankkeessa esitetty ratkaisu parantaa alle 15-vuotiaiden mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin? Mahdollistavatko ratkaisut sen, että asiointipalvelut voivat halutessaan huomioida palvelussaan henkilön iän? Onko alaikäisten asiointimahdollisuuksien mahdollisella laajenemisella vaikutuksia asiointipalveluiden tuottamiseen?

-

Millä tavoin arvioitte, että esitys vaikuttaa ulkomaalaisten henkilöiden mahdollisuuksiin käyttää asiointipalveluita Suomessa tai ennen maahan saapumista? Millaisia vaikutuksia esityksellä on työntekijöiden liikkuvuuteen?

-

Onko tietoturvallisuutta ja tietosuojaa koskevat kysymykset mielestänne otettu riittävästi huomioon esitetyissä ratkaisuissa ja ehdotetussa sääntelyssä?

-

Muut kommentit

-

Wessberg Nina-Anneli
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy - Ethics and responsibility of
innovations